

РОЗДІЛ III ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА БІБЛІОТЕЧНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

УДК 021.4

З. В. Гараєва,

*провідний бібліотекар читального залу
історичного факультету*

Виставкова робота: погляд бібліотекаря читального залу історичного факультету бібліотеки ВНЗ

У статті розглядаються механізм підготовки та оформлення книжкових виставок, їх види та використання у виставковій роботі бібліотеки ВНЗ.

Ключові слова: *виставкова робота, книжкові виставки.*

Незважаючи на всебічну модернізацію та все більше використання комп'ютерних технологій у роботі бібліотек, не слід відкидати і традиційні форми роботи, бо саме на їх основі можливо осмислення та впровадження інновацій. Можливо, порівняно з віртуальними, книжкові виставки є більш застарілими та менш цікавими з погляду читачів, але вони безумовно мають свої переваги та за умови нестандартного підходу збільшують свою ефективність. Тому метою цієї статті є аналіз нових підходів до книжкових виставок заради їх популяризації серед читачів. Пропонуємо розглянути механізм підготовки та оформлення виставки, а також види книжкових виставок; звер-

нути особливу увагу на ті моменти у виставковій роботі, які потребують обов'язкових змін.

Як відомо, робота над будь-якою виставкою складається з певних кроків, які можливо передати у вигляді послідовності дій бібліотекаря, який займається підготовкою виставки. Список цих дій може бути дуже розширеним, наприклад, Р. Хайфулліна [8, с. 71] пропонує алгоритм оформлення виставки, який містить 15 елементів, але він може бути і більш стислим: так, Н. Збаровська [3, с. 58–59] наводить порядок дій, який складає 10 кроків. Але і такий підхід, на наш погляд, є занадто докладним. Найбільш вдалим та зручним у використанні нам здається план дій, що наведено у довіднику бібліотекаря [7, с. 198].

1. Вибір теми.
2. Визначення цільового та читацького призначення.
3. Виявлення та відбір документів.
4. Підбір допоміжних матеріалів.
5. Розробка структури книжкової виставки.
6. Оформлення книжкової виставки.
7. Реклама книжкової виставки.
8. Аналіз ефективності книжкової виставки.

Тема майбутньої виставки має бути актуальною, цікавою та конкретною. І якщо з першими двома поняттями все зрозуміло, то останньому не завжди приділяють увагу. Так, наприклад, тема *«Історія України: від минулого до сьогодення»* є дуже широкою та розмитою. Під таку назву може підійти дуже багато книг читального залу історичного факультету. Тому треба проводити відбір на певній основі (характер видання, жанр і т. д.) і обов'язково зазначити це у підзаголовку. За цією темою в нашому читальному залі були представлені серії книг «Україна крізь віки» та «Невідома Україна», які охоплюють всю історію нашої країни та висвітлюють найвизначніші події. Серед допоміжних матеріалів до виставки були надані

інформація про ідею створення серії книг, короткі відомості про авторів, анотації, ілюстративний матеріал.

Читацька аудиторія бібліотеки ВНЗ складається зі студентів, викладачів, аспірантів та співробітників. Враховуючи їх інформаційні потреби (наприклад, найпоширеніші запити з певної теми) та рівень вимог до джерел інформації (як правило, перевага надається науковій літературі), слід проводити подальшу підготовку до виставки.

Відбір документів для виставки зазвичай проводиться за допомогою традиційного та електронного каталогів та картотек, використовуючи бібліографічні та методичні посібники. Всі виявлені таким чином джерела розглядаються бібліотекарем з метою оцінки їх відповідності до теми та читацького призначення. Дбаючи про привабливий вигляд виставки і тому віддаючи перевагу більш новій літературі, не слід відкидати і старі видання, які є не менш інформативними. Такі книги можна відремонтувати, покласти у розкритому вигляді, а іноді просто зняти потерту суперобкладинку.

Для збільшення візуального ефекту та емоційного впливу на читача до відібраних документів підбирають **допоміжні матеріали**, які поділяють на:

- **знакові** (різноманітні символи);
- **предметні** (натуральні предмети, макети, моделі);
- **художні** (картини, плакати, портрети, ілюстрації);
- **декоративні** (тканина, квіти, сувеніри);
- **конструктивні** (канцелярське приладдя, підставки та закладки для книг).

Так, наприклад, для виставки з інформатики та комп'ютерної техніки під назвою «Вікно у віртуальний світ» допоміжними матеріалами стали електронні приладдя (дискета, диск, флеш-карта), що допомогло проілюструвати швидкі зміни у розвитку сучасної комп'ютерної техніки.

Важливим моментом у підготовки виставки є розробка її **структури**. Для того, щоб визначити кількість розділів та їх зміст, треба з'ясувати основні аспекти теми виставки. Відокремивши їх правильно та встановивши між ними взаємозв'язок, буде легко представити чітку та логічну структуру виставки.

Так, наприклад, в читальному залі проходила виставка за темою *«Жінка: нелегкий шлях до визнання»*, яка мала такі розділи:

Жінки в історії людства	розповідає про життя жінок у різні історичні епохи (в Стародавньому Римі, середньовічній Західній Європі, Київській Русі та ін.)
Фемінізм	розкриває поняття «фемінізм», історію виникнення жіночого руху; повідомляє про ідеологічну засновницю фемінізму Симону де Бовуар та її працю «Друга стаття»: <i>«Жінкою не народжуються: нею стають»</i> , – саме ці слова Симони де Бовуар обрані цитатою до виставки
3 історії свята 8 Березня	подає інформацію про історію появи свята, біографію Клари Цеткін та її діяльність в боротьбі за жіночі права
Жіночий рух у сучасному світі	показує сучасний стан жіночого руху в світі та на Україні

Вибір назви виставки без перебільшення вирішує, чи звернуть на неї увагу, чи зацікавить вона читачів. Відомо, яку велику роль заголовки відіграє у журналістиці та рекламі, коли влучні слова, написані великими літерами, сприяють успішним продажам товарів та послуг.

Тому треба пам'ятати декілька важливих речей:
 - **заголовок повинен бути стислим** – довгі заголовки не сприймаються читачами через небажання втрачати час та додавати будь-яких зусиль для розуміння змісту вистав-

ки. Саме із заголовку має бути зрозуміло, про кого чи про що повідомляє ця виставка;

- **заголовок має вказувати на цільове та читацьке призначення** – для виставки у вузівській бібліотеці можливе уточнення адресату (для студентів, викладачів) та призначення (для навчальної, наукової роботи). Наприклад, виставка на стенді читального залу «*Як правильно написати курсову роботу*» – покрокова інструкція у схемах, яка наглядно ілюструє весь механізм підготовки та написання курсової роботи;
- **оригінальність заголовка** – намагайтеся уникати стандартних виразів, запозичень;
- **вірність заголовка з точки зору мови та значення** – при перекладі з російської мови на українську уникайте розмовної чи діалектної лексики, багатозначних слів.

Займаючись **оформленням виставки**, звертайте увагу на те, щоб найважливіша інформація була розталована на рівні очей. Розміщення документів підпорядковується місцю розташування (стелаж, стіл, стенд) і обмежується його площею, тому послідовність розкриття теми для виставки на стелажі – зверху вниз, а на столах чи стендах – зліва направо. Кожен документ має свій розмір, колір обкладинки, графіку, це треба враховувати для створення цілісної та гармонійної картини. Краще спиратися на принцип чергування (більші та менші, світлі та темні, з малюнком та без нього). Якщо залишається трохи порожнього місця, але недостатньо для розташування однієї книги, не накладайте одну книгу на іншу, закриваючи її назву чи текст. Правильніше розмістити на вільному місці підлодящу ілюстрацію чи цитату.

Коли виставка нарешті готова, слід подумати про її **рекламу**. Це може бути повідомлення на інформаційних стендах читального залу та на сайті бібліотеки університету із зазначенням терміну та місця проведення; для

виставок з особливої нагоди можна розробити листівки, які вклатимуться у читацькі квітки відвідувачів бібліотеки.

Щоб оцінити **ефективність виставки**, треба порівняти кількість представленої та виданої з виставки літератури. У разі високої ефективності відмітьте для себе вдалі прийоми у роботі над виставкою для подальшого їх використання. Виявивши низьку ефективність виставки, проаналізуйте всі етапи її створення та знайдіть допущені помилки. Намагайтесь експериментувати, шукайте корисні поради колег у професійній пресі та на сайтах бібліотек.

Можливо отримати підказки щодо цікавих тем, пропозицій оформлення та оцінки виставкової роботи і від читачів за допомогою анкетування чи опитування на сайті бібліотеки.

За своїми **видами** книжкові виставки умовно поділяють на традиційні та нетрадиційні.

У виставковій роботі активно використовують такі **традиційні** книжкові виставки:

- виставки **нових надходжень**;
- **тематичні** виставки;
- **персональні** виставки;
- **жанрові** виставки;
- виставки **до визначних та пам'ятних дат**;
- виставки **на допомогу навчальному процесу**.

Виставка **нових надходжень** є універсальною. Вона знайомить читачів з новими документами, які надійшли до бібліотеки. Її ефективність залежить від того, чи відповідає вона інформаційним потребам читачів.

Для підвищення ефективності такої виставки можна змінити її оформлення. Стандартний заголовок «*Нові надходження*» треба час від часу змінювати. Наприклад, «*Новини зі світу науки*» або «*Новий крок на шляху до знань*». Щоб не розсіювати увагу читачів, нові документи краще розміщати на полицях стелажа згідно з галузями знань.

Тематичні виставки привертають увагу читачів до актуальних тем та проблем. Ефективність цих виставок залежить перш за все від правильного вибору теми. Розпочинаючи роботу над виставкою, необхідно дізнатись про нові тенденції в розвитку науки, про цікаві факти та події у світі.

Наприклад, коли в пресі обиралися 7 чудес України, у читальному залі історичного факультету була підготовлена виставка *«Дивовижний світ з погляду минулого та сьогодення»*, яка розповідала про 7 чудес античного світу, 7 чудес сучасності та обрані 7 чудес України. Кожному з чудес давалася коротка характеристика з ілюстрацією, а також література з більш детальною інформацією. А під час обговорювання скандального бестселеру Дена Брауна *«Код да Вінчі»* проведено виставку *«Загадки християнської релігії»*. На ній було представлено книги про походження Христа, Туринську плащаницю, Святий Грааль, заборонені Євангелія та ін.

Персональні виставки розповідають про видатних вчених, політиків, діячів культури та мистецтва. Для створення такої виставки важливо розкрити усі сторони діяльності або творчості обраної особистості, показати цікаві та можливо маловідомі факти, пов'язані з її біографією. Це допоможе уникнути одностороннього погляду та розширити уявлення читачів про людину, якій присвячено виставку. Наприклад, виставка присвячена Карлу Марксу повинна підкреслити те, що він не тільки політичний діяч та засновник марксизму, але й видатний філософ, економіст, соціолог, публіцист.

Жанрові виставки покликані привернути увагу читачів до певного жанру, зацікавити та заохотити до читання таких книг. Організуючи подібну виставку, треба враховувати сучасні тенденції та інтереси молоді. Обрати, наприклад, жанр *«фентезі»*, сплеск цікавості до якого про-

явився завдяки книгам та фільмам «Володар Перснів» і «Гаррі Поттер». Така виставка поглибить знання читачів з приводу виникнення жанру «фентезі», письменників-засновників, розповідь про цілі світи, створені їх уявою, представить книги цього жанру різних авторів. Окремий розділ можна присвятити різновидам жанру «фентезі» (детективне, гумористичне, історичне та ін.)

Виставки *до визначних та пам'ятних дат* традиційно відзначають державні свята, ювілеї видатних осіб, дати історичних подій, дні пам'яті тощо. У бібліотеці це можуть бути ще дні науки, дні щорічних конференцій. Наприклад, готуючи виставку у читальному залі історичного факультету до ювілею Богдана Хмельницького, крім розділів, які стосуються біографії та діяльності українського гетьмана, ми додали розділ, який відображав відтворення його образу в мистецтві (українські народні думи та історичні пісні, романи, фільми, картини, пам'ятники). Цитатою до цієї виставки було обрано слова з народної пісні «Ой, Богдане, батьку Хмелю, славний наш козаче!». Все це надало змогу підкреслити народну любов до цього видатного історичного діяча.

Виставки *на допомогу навчальному процесу* призначені доповнити знання читачів з навчальних дисциплін. Для того, щоб тема виставки була затребуваною та відповідала програмі навчального процесу, необхідна співпраця бібліотеки та викладачів навчального закладу. Безумовно, це принесе користь для студентів та полегшить для них пошук інформації за певною темою.

Більшу можливість для втілення творчих задумів надають бібліотекарю **нетрадиційні** види книжкових виставок. Існує багато різноманітних прийомів для створення незвичайних та привабливих для читачів виставок. І кількість таких прийомів щоразу доповнюється творчою фантазією бібліотекарів. Серед таких – *виставка-вікторина*,

виставка-конкурс, виставка-діалог, виставка-питання, виставка-кросворд, виставка-словник, виставка-заклик, виставка однієї книги, виставка одного журналу та інші. Обираючи для майбутньої виставки нетрадиційну форму, треба враховувати, перш за все, наскільки вона зможе розкрити тему та донести необхідну інформацію до читача, тому що привабливість форми повинна доповнюватися змістом.

На практиці найбільш вдалимися у виставковій роботі наукової бібліотеки МДУ виявилися виставка-діалог, виставка-заклик, виставка-питання, які привертали увагу до болючих проблем та сприяли налагодженню зворотного зв'язку з читачами. Так, наприклад, виставка-заклик *«Зберегти неможна викинути»* складалася з пошкоджених читачами книг та наглядно розповідала, як неможна обходитися з книгами.

На іншій виставці-заклику було представлено незаслужено забуті читачами книги. Виявленню таких книг у фонді читального залу допомагає поетапний аналіз фонду, який проводиться бібліотекарями кожного року. Подібні виставки корисні перш за все для викладачів навчального закладу. Саме викладачі можуть порекомендувати такі книги студентам для семінарських занять чи як додаткову літературу, популяризуючи таким чином фонд читального залу.

Крім того, читачі охоче приймають участь у виставках-хобі, на яких мають можливість показати свої творчі роботи (фотографії, малюнки, вірші, вироби хенд-мейд). Для того, щоб автори мали можливість дізнатись думку читачів, потрібна наявність зошита відгуків.

Треба пам'ятати, що для створення нетрадиційної виставки перш за все необхідна творча фантазія бібліотекаря та його особистісне забарвлений погляд на тему виставки та способи її розкриття.

В процесі освоєння нових інформаційних технологій у бібліотеках все більшу популярність набувають віртуальні виставки. Протягом 2013 року серед співробітників наукової бібліотеки МДУ проводився конкурс на найкращу віртуальну виставку. Кожний структурний підрозділ бібліотеки створив свою віртуальну виставку, тема якої відповідала змісту фонду цього підрозділу та повинна була якнайкраще його презентувати. Бібліотекарі читального залу історичного факультету підготували виставку під назвою «*Пізнаймо Україну разом!*», яка зайняла у конкурсі друге місце. Перше місце отримала виставка «*З історії світової драматургії. Західноєвропейська драма*» (автор – Л. О. Ачко, провідний бібліотекар читального залу факультету іноземних мов), третє – виставка «Редкие справочные издания конца XIX – первой половины XX вв. фонда редкой и ценной книги НБ МГУ», що була підготовлена співробітниками інформаційно-бібліографічного відділу та відділу збереження фондів. Всі конкурсні роботи можна переглянути на сайті наукової бібліотеки МДУ, на сторінці «Віртуальні виставки» (<http://libr-margu.narod.ru/>).

Як відомо, не існує готового рецепту успішної виставки, але, безумовно, найголовніша умова для її організації – це зацікавленість бібліотекаря та його творче натхнення. Те, що створено з душею, не може не зацікавити інших.

Список використаної літератури

1. Беляева Н. Традиции и новации в выставочной работе / Н. Беляева, Г. Шосаидова, Э. Курталиева // Бібліотечний форум України. – 2011. – № 4. – С. 20–22.
2. Голдина И. И. Нетрадиционная выставка – это современно! : [примеры нетрадиционных форм книжных выставок] / И. И. Голдина // Библиотека. – 2003. – № 1. – С. 23–24.

3. Збаровская Н. В. Выставочная деятельность публичных библиотек / Н. В. Збаровская. – СПб. : Профессия, 2004. – 224 с.
4. Кудинова Н. Инновационный подход к организации книжных выставок / Н. Кудинова // Библиотечный форум України. – 2007. – № 1. – С. 23–26.
5. Кусая С. И. Презентация в библиотеке [о презентации книжных выставок] / С. И. Кусая, Н. В. Шкроба // Научные и технические библиотеки. – 1998. – № 4. – С. 51–54.
6. Пантюхова Т. В. Визитная карточка библиотеки : [работа с книжными выставками] / Т. В. Пантюхова // Библиотека. – 2000. – № 6. – С. 8–9.
7. Справочник библиотекаря / науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2000. – 426 с.
8. Хайфуллина Р. Как оформить выставку / Р. Хайфуллина // Библиотека. – 2000. – № 1. – С. 70–71.

ББК 91
УДК 012

Відповідальний за випуск: директор наукової бібліотеки Маріупольського державного університету Шакула А. П.

Комп'ютерна верстка: Дейниченко О. В.

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою наукової бібліотеки
Маріупольського державного університету
(протокол № від . .2014 р.).*

НЗ4 Науково-дослідна діяльність наукової бібліотеки Маріупольського державного університету : матеріали II науково-методичного семінару. 27 лютого 2014 р. / ред. А. П. Шакула. – Маріуполь : МДУ, 2014. – 84 с.

У виданні представлено матеріали і статті співробітників наукової бібліотеки Маріупольського державного університету з науково-дослідної роботи за 2013 р.

Видання може стати в нагоді як співробітникам бібліотек, так і всім, кого цікавить діяльність вузівської бібліотеки.

ББК 91
УДК 012